

Sprawa insygniów koronacyjnych króla Daniela Romanowicza

Zimą 1253 roku w nadbużańskim Drohiczynie, w obecności legata papieskiego Opizo i dostojników księstwa halicko-wołyńskiego odbyła się ceremonia koronacji królewskiej Daniela Romanowicza¹. Wydarzenie to, wieńczące ponad ośmioletni okres intensywnych kontaktów dyplomatycznych między Stolicą Apostolską a księstwem halicko-wołyńskim, niewątpliwie odbiło się szerokim echem w ówczesnym świecie chrześcijańskim. Przyjęcie przez władcę ruskiego korony królewskiej z rąk papieża, oprócz doraźnych celów politycznych miało również daleko idące skutki w sferze ideologiczno - kościelnej. Było pewnego rodzaju deklaracją zawarcia pierwszej w dziejach Rusi unii obu kościołów - wschodniego i katolickiego². Jakkolwiek sam fakt koronacji królewskiej Daniela Romanowicza został odnotowany w szeregu przekazów ówczesnych dziejopisarzy³, wiele ważkich problemów dotyczących wspomnianego wydarzenia nie zostało dostatecznie wyjaśnionych⁴.

Справа коронаційних інсигній Данила Романовича

Зимою 1253 року у надбужанському Дорогичині, у присутності папського легата Опізо та достойників Галицько-Волинського князівства, відбулася церемонія королівської коронації Данила Романовича¹. Ця подія, що увінчала понад восьмирічний період інтенсивних дипломатичних контактів між Апостольською столицею та Галицько-Волинським князівством, без сумніву мала широке відлуння у тогочасному християнському світі. Прийняття руським володарем з рук папи королівської корони, крім того, що слугувало досягненню короткотермінової політичної мети, мало також глибокі наслідки у ідеологічно-церковній сфері. Це була певного роду декларація укладення першої в історії Русі унії обох Церков - Східної та Католицької². Хоча сам факт королівської коронації Данила Романовича і віднотований у низці переказів тогочасних хроністів, чимало складних питань, що стосуються цієї події, все ще не отримали належного висвітлення⁴.

¹ Dokładna data koronacji Daniela Romanowicza jest kwestią sporną. N. Daszkiewicz, datował wspomniane wydarzenie na rok 1253 (Н. Дашкевич, Княженіє Даниїла Галицького, по русскимъ и иностраннымъ извѣстіямъ, Кієвъ 1873, s. 99, przyp. 2). Podobnie przyjmował M. Hruszewski, który uważał, że koronacja miała miejsce jesienią 1253 r. Datę taką zdaniem uczzonego, potwierdza Rocznik Krasieński i list wicelandmistrza Prus z 24 XI 1254 (М. Грушевський, Хронологія подій Галицько-Волинської літописи, *Записки Наукового товариства імені Шевченка* (dalej - Записки НТШ), Львів 1901, t. XLI., s. 36-37). Do podobnego wniosku doszedł W. Abraham, według którego koronacja mogła odbyć się między sierpniem a grudniem 1253 r. (Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi, Lwów 1904, s. 134, przyp. 4). Za datacją taką opowiedzieli się również B. Włodarski (Wołyń pod rządami Rurykowiczów i Bolesława Jerzego Trojdenowicza, „Rocznik Wołyński”, t. III, 1934, s. 136.), I. Kryp'jakewycz (I. Крип'якевич, Галицько-Волинське князівство. Друге видання із змінами і доповненнями, Львів 1999, s. 300), A. Poppe (A. Поппе, Почему венчание Даниїла на королевство состоялось в Дорогичине? [w:] Тезисы конференции 13-15.12.2003 в Москве: Литва и Русь в X столетии, Москва 2003), M. Bartnicki (Polityka zagraniczna Daniela Halickiego, Lublin 2005, s. 130-131), O. V. Golovko (O. Головка Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя, Київ 2006, s. 345).

² Część badaczy przyjmuje jako datę koronacji królewskiej rok 1254. Jako pierwszy na taką ewentualność wskazywał już I. Szaraniewicz (Die Hypatios-Chronik als Quellen-Beitrag zur österreichische Geschichte, Lemberg 1872, s. 55). Za tą datą opowiedzieli się: J. Latkowski (Mendog król litewski, Kraków 1892, s. 368), O. Pritcak, (Kiev and All of Rus': The Fate of a Sacral Idea. *Harvard Ukrainian Studies* 10, s.284-286), V. T. Paszuto (В. Пашуто, Очерки по истории Галицько-Волинської Русі, Москва 1950, s. 259).

³ Zdaniem M. Czubatego, (M. Чубатий, Історія християнства на Русі-Україні, Рим - Нью Йорк 1965, t. I, s. 625-642) unia kościołów rzeczywiście została zrealizowana. Inni badacze taką ewentualność odrzucają, chociaż przyznają, że koronacja była swoistą deklaracją zawarcia unii: zob. Макарий, История русской Церкви, Санкт-Петербургъ 1886-88, kn. 3, cz. 1, s. 332-333; E. Голубинский, История русской Церкви, t. II, Москва 1900, s. 82-86; W. Abraham, Powstanie organizacji..., s. 134-135; A. Gill, Prawosławna eparchia chełmska do 1596 roku, Lublin-Chełm 1999, s. 69-70.

⁴ Wydarzenie to najpełniej zrelacjonowała Kronika halicko-wołyńska (Ипатьевская летопись [w:] Полное Собрание Русских Летописей (dalej - ПСРЛ), Москва 1998, t. 2, s. 826). Oprócz źródła ruskiego informacje o koronacji Daniela Romanowicza podaje m.in. Rocznik Krasieński, Monumenta Poloniae Historica, t. III, s. 132; wspomniany list landmistrza pruskiego (Cod. Dipl. Pol., III, nr 30) oraz żywot Innocentego IV spisany przez Mikołaja de Curibo (L. A. Muratori, Rerum Italicarum scriptore, t. I c. III, s. 592, cap XVII).

⁴ Dyskusyjne są powody, dla których Daniel Romanowicz zdecydował się na przyjęcie korony królewskiej. Zapewne istotny wpływ na decyzję Romanowicza miała kwestia mongolska, (zob. Н. Дашкевич, Переговоры папъ съ Данилом Галицькимъ объ унии юго-западной Русі съ католичествомъ [w:] Университетские Известия, nr 8, Киев 1884, s. 168; W. Abraham, Powstanie organizacji..., s. 134; M. Чубатий, Західна Україна і Рим в X в., *Записки НТШ*, Львів 1917, t. CXXXIII-CXXXIV, s. 54; В. Пашуто, Очерки по истории..., s. 272; М. Котляр, Данило Галицький..., s. 172 і інші) jak również przyjęcie korony.

W niniejszym artykule zajmę się jedną z kwestii, która w ostatnich latach budziła zainteresowanie zarówno historyków jak i miłośników historii⁵ - regaliaми króla Daniela Romanowicza.

Kronika halicko - wołyńska, która najpełniej informuje nas o koronacji królewskiej Romanowicza, wymienia zestaw insygniów królewskich, które monarcha ruski otrzymał za pośrednictwem Opizona od papieża Innocentego IV. Były to: korona, berło i wieńiec⁶. To dość niezwykle zestawienie zwracało już uwagę badaczy⁷. Przypuszczano, iż nazwa „koruna”, została użyta na określenie trzeciego powszechnie znanego atrybutu władzy tzw. globu - jabłka królewskiego⁸. Jednakże zastanawia fakt, dlaczego na określenie tego atrybutu władzy nie użyto po prostu nazwy dzierżawa. Słowo to w formie dzierżawa, dzierżawno często pojawia się w *Powieści Minionych Lat*, jak również innych zabytkach literatury, oczywiście w znaczeniu - rządzić, sprawować władzę. Pojęcie to było równoznaczne z władzą panującego i oddawało ono najlepiej chyba zakres znaczenia owego insygnium⁹. Argumentu przemawiającego przeciwko przypuszczeniu, jakoby wśród insygniów królewskich Daniela Romanowicza znalazło się jabłko królewskie (*globus cruciger*) dostarcza materiał sfragistyczny - pieczęć królewska, „króla Rusi” Jerzego¹⁰. Na pieczęci, którą posługiwał się wspomniany władca, zo-

U zaproponowanej statki zajmę się jednym z pytań, яке в останні роки викликало зацікавленість як істориків, так і любителів історії⁵, а саме, - регаліями короля Данила Романовича.

Галицько-Волинський літопис, що найповніше інформує нас про королівську коронацію Данила Романовича, перераховує список королівських інсигній, які руський монарх, за посередництвом Опізо, отримав від папи Інокентія IV. Це були: корона, скіпетр і вінець⁶. Такий досить незвичний набір уже привертав увагу дослідників⁷. Припускалось, що назву „корона”, ужито на означення третього поширеного атрибуту влади - т.зв. globus'у - держави⁸. Утім, сумнівні викликає факт - чому на означення цього атрибуту влади не було використано власне цю назву - держава? Це слово у формі держава, державно часто з'являється у *Повісті минулих літ* та інших літературних пам'ятках, зазвичай, у значенні - правити, здійснювати владні функції. Це поняття було тотожним з владою пануючого та хіба найкраще відображало смислове навантаження значення цієї інсигнії⁹. Додаткових аргументів для підваження припущення, що серед королівських інсигній Данила Романовича була держава (*globus cruciger*) надає сфрагістичний матеріал - королівська печатка „короля Русі” Юрія¹⁰. На печатці, якою користувався

як również przyjęcie korony przez Romanowicza wiązano się z wydarzeniami na Litwie - gdzie godność królewską z rąk papieża otrzymał władca litewski Mendog (zob. J. Latkowski, Mendog król litewski..., s. 368, V. T. Paśuto, O polityce papskiej kurii..., s. 64; M. Bartnicki, Polityka zagraniczna..., s. 130-131; 174-175). Równie niejasno przedstawia się wybór miejsca przeprowadzenia ceremoniału koronacyjnego - Drohiczyzna. Według W. T. Paszuty (В. Пашуто. О политике папской курии на Руси, *Вопросы истории*, 1949, nr. V, s. 64) i M. F. Kotłjara (М. Котляр, Данило Галицький, s. 173) koronując się w Drohiczyźnie Daniel Romanowicz akcentował swoje prawa do ziem jaćwieskich, do których pretensje zgłaszali także król Mendog oraz Zakon Krzyżacki. Odmienne powody decyzji Romanowicza przedstawiał G. Stöckl, (Das Fürstentum Galizien-Wolhynien. Hellmann M., Plaggenborg S. [Hg.]: Handbuch der Geschichte Russlands. Bd. 1: Bis 1613: von der Kiever Reichsbildung bis zum Moskauer Zartum. Stuttgart 1981, s.519), który wiązał je z zagrożeniem mongolskim. Ostatnio A. Poppe wysunął prawdopodobną hipotezę, w myśl której na wybór miejsca koronacji wpływ miały kwestie kościelne. W Drohiczyźnie miało powstać biskupstwo misyjne dla ziem jaćwieskich (А. Поппе, Почему венчание Даниила..., s. 32).

⁵ М. Вірний, Доля корони Данила Галицького, *Наука і суспільство*, Київ 1969, s. 41-43; В. Кульчицький, Данило Галицький і доля його корони, *Наше слово*, Варшава 1983, 4 вересня; О. Головка, Київська Русь і папський Рим, *Людина і світ*, 1988, 3, s. 33-37; І. Коваль, Корона Данила Галицького, *Галичина*, 1990, 4 липня; В. Головецький, Де корона Данила Галицького, *Західна Україна*, 1991, 15-21 вересня; Р. Пастух, Корона Данила Галицького, *За вільну Україну*, 1991, 8 червня; Б. Гавришків, Німецько-австрійські вчені про славнозвісних українців, *Німецькі колонії Галичини*, Львів 1996, s.165-169; В. Полек, Коронація і корона Данила Галицького: Думки і спостереження неісторика, Івано-Франківськ 1998, s. 47; В. Бадяк, Коронація Данила Галицького і доля його корони [w:] *Король Данило Романович і його місце в українській історії*. Під ред. Я. Дашкевича, Львів 2003, s. 107-117; Б. Гук, Митра - а не корона, *Наше слово*, nr. 9, 2 березня 2003 року; i in.

⁶ Ипатьевская летопись, s. 826.

⁷ А. Толочко, Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология, Киев 1992, s. 149; N. Soboleva, Znaki władzy książęcej na Rusi kijowskiej [w:] *Imagines Potestatis*, pod red. J. Banaszkiewicza, Warszawa 1994, s. 178; Н. Яковенко, Нарис історії середньовічної та раньомодерної України, Київ 1997, s. 75; В. Бадяк, Коронація Данила Галицького..., s. 107-117.

⁸ Ibidem.

⁹ N. A. Soboleva, Znaki władzy książęcej na Rusi kijowskiej..., s. 178.

¹⁰ W historiografii nie wyjaśniono dotychczas przekonywująco, do którego z następców Daniela Romanowicza należała

stał przedstawiony wizerunek tronującego monarchy. Trzyma on w prawej ręce berło, lewą zaś sięga do zapinki płaszcza¹¹. Wprawdzie ikonografię napieczętą charakteryzuje znaczny schematyzm i trudno na jej podstawie dopatrywać się realnego wyglądu regaliów królewskich używanych w księstwie haliczko-wołyńskim, to jednak wydaje się, że ze względów ideologicznych raczej nie pominięto by tak istotnego symbolu władzy. Możemy więc przypuszczać, że jabłko królewskie nie należało do zestawu regaliów królewskich Daniela Romanowicza. Przedmioty służące kreowaniu monarchy od wczesnego średnio-wieczna po wiek XIX ulegały przeobrażeniom, zmieniał się ich skład jak również funkcje i treści ideowe, które sobą reprezentowały¹². Jeżeli przypuścilibyśmy, że pod pojęciem korony kryje się jakiś inny przedmiot związany z aktem koronacji władcy, to równie dobrze moglibyśmy upatrywać w nim płaszcza monarszego. Na Rusi płaszczy książęcy - symbol władzy - nosił nazwę koca¹³. Określenie to, zaczęło jednak wychodzić z użycia w ciągu XIII-XIV stulecia¹⁴. W końcu XIV wieku nie rozumiano już znaczenia archaicznej nazwy koc. Zjawisko zanikania wspomnianego określenia widoczne jest w kolejnych redakcjach *Opowieści o dostojnym księciu Michale Czernihowskim i jego bojarze Fiodorze* spisanej w XIII w. Fabuła wspomnianego utworu przedstawia okoliczności męczeńskiej śmierci księcia w czasie pobytu u Ordy. W jednym z kluczowych epizodów opowieści książę Michał rozgniewany zachowaniem swoich

zgodаний правитель, представлено зображення монарха на троні. Він тримає у правій руці скипетр, а лівою торкається застібки плаща¹¹. Звісно, іконографію печатки характеризує значний схематизм і складно на її підставі відтворити реальний виїд королівських регалій, які вико-ристовувались у Галицько-Волинському князівстві. Усе ж, видається, що з ідеологічних міркувань її автори не обминули б увагою такого важливого символу влади. Відтак, можна припускати, що державне входило до складу королівських регалій Daniela Романовича. Предмети, які слугували створенню образу монарха, від раннього середньовіччя до XIX ст. зазнавали змін, змінювався їх склад, функції, а також ідейні смисли, що їх вони собою виявляли¹². Якщо б ми припустили, що під поняттям корони криється якийсь інший предмет, пов'язаний з актом коронації правителя, то також можна було б у ньому вбачати королівський плащ. На Русі княжий плащ - символ влади - мав назву - коц¹³. Однак, це окреслення вже почало виходити з ужитку упродовж XIII -XIV століть¹⁴. Наприкінці XIV ст. архаїчне значення назви коц уже було незрозумілим. Його відмирання можна, зокрема, спостерігати на прикладі редакцій *Повісті про достойного князя Михайла Чернігівського та його боярина Феодора*, створеної у XIII ст. Фабула згаданого твору представляє обставини муче-

wspomniana pieczęć. Widniejąca na niej łacińska inskrypcja: „Domini Georgi Regis Rusie” sugerowałaby, iż należała ona do księcia Jerzego Trojdenowicza, ale przeczy temu z kolei fakt, iż pieczęć ta znajduje się przy dokumencie wystawionym w 1316 r. we Włodzimierzu przez książąt Andrzeja i Lwa Jurewiczów. Za jej przynależnością do Bolesława Jerzego Trojdenowicza opowiadał się A. Łappo-Danilewskij (A. Лаппо-Данилевский, Печати последних галичско-владимирских князей и их советников, [w:] Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси. Сб. мат. и исслед, Санкт-Петербург 1907, s. 242-248). Uważał on, że pojawienie się pieczęci przy wspomnianym dokumencie wiąże się z potwierdzeniem treści dokumentu przez Trojdenowica. Przeważająca część badaczy opowiada się za przypuszczeniem, że pieczęć należała do Jerzego Lwowica, po którym dziedziczyć ją mieli jego następcy (zob. Н. Карамзин, История государства российского, Санкт-Петербург 1817, т. IV, s. 204, 246, прим. 191; Б. Барвінський, Українські сфрагістичні пам'ятки XII-XIV століть, *Заміски НТШ*, Львів 1996, т. 231, s. 254; О. Купчинський, Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII - першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів 2004, s. 148).

¹¹ Opis pieczęci zob. Н. Карамзин, История государства..., s. 292; А. Лаппо-Данилевский, Печати последних галичско-владимирских князей..., s. 241-252; F. Piekosiński, Pieczęcie polskie wieków średnich, przy współdziale E. Diehla, Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce, Kraków 1900, t. VI, s. 309; tab. I, IV-VII, IX; О. Купчинський, Акти та документи..., s. 148, tab. 10.

¹² Literatura dotycząca symboli władzy i ich przeobrażeniu na przestrzeni wieków jest obszerna. Fundamentalne znaczenie mają zwłaszcza prace P. E. Schramma, *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik*, t. 1-3 Stuttgart 1956, tegoż, *Kaiser, Könige und Päpste. Gesammelte Aufsätze zur Geschichte des Mittelalters*, t. I-IV, Stuttgart 1968-1971. Nieco inne podejście do omawianego zagadnienia prezentują prace: J. Otta, *Krone und Krönung. Die Verheißung und Verleihung von Kronen in der Kunst von der Spätantike bis um 1200 und die geistige Auslegung der Krone*, Mainz am Rhein 1998; R. Jorzick, *Herrschaftssymbolik und Staat. Die Vermittlung Königlicher Herrschaft im Spanien der frühen Neuzeit (1556-1598)* Wien-München 1998; H. Orłowski, *Początki rytu sakry królewskiej w Europie. Na marginesie dwóch publikacji*, „*Studia Źródłoznawcze*”, t. 34, 1993, s. 69-89.

¹³ A. Poppe, *Materiały do dziejów tkaniny staroruskiej*, Wrocław 1965, s. 16.

¹⁴ Ibidem; N. A. Soboleva, *Znaki władzy...*, s. 179.

bojarów, którzy namawiali go do złożenia pokłonu Chanowi, „soima koc swoi i wierze k nim glagolia, prijmetie slawu swieta siego, jeja że wy choszczietie”¹⁵. W XV- i XVI-wiecznych wersjach *Opowieści...* powstałych w północo-wschodniej Rusi ów „koc” został zastąpiony przez wieniec, złoty naszyjnik (griwnu) lub inne przedmioty. W wersjach powstałych na Rusi południowo-zachodniej już w XIV w. pojęcie to zastępowano zwrotem „miecz” lub „wieniec”¹⁶. Jeżeli weźmiemy pod uwagę przypuszczenia historyków, że pierwotna redakcja kroniki halicko-wołyńskiej powstała krótko po koronacji Daniela Romanowicza - w latach pięćdziesiątych XIII w., następnie była kilkakrotnie redagowana w końcu XIII i pierwszej połowie XIV wieku, zaś najstarszy rękopis kroniki pochodzi dopiero z XV stulecia¹⁷, możemy zakładać, że różnice między pierwotnym tekstem a zachowaną redakcją mogą być znaczne.

Przy odpowiedzi na pytanie jakie insygnia otrzymał Daniel Romanowicz od papieża Innocentego IV może być pomocne odwołanie się do przykładów uzyskania regaliów przez innych dynastów europejskich. Zestaw regaliów używanych w poszczególnych okresach historycznych podlegał znacznym fluktuacjom. W drugiej połowie XIII w. papież wyrażał zgodę na koronację poprzez przesłanie dwóch najważniejszych insygniów: korony i berła. Poświadczą to min. relacja rymowanej kroniki styryjskiej Ottokara, opisującej zabiegi księcia polskiego Henryka IV Probusa, o zgodę na koronację królewską u papieża. Ostatecznie jego starania uwieńczone sukcesem - posłaniec jak podaje kronikarz „zu Krakau shone liez tragen Zepter unde krone”¹⁸. Jeżeli ordo koronacyjny wymagało dodatkowych insygniów, to mogły być one wykonane już na miejscu, jak pokazuje z kolei przykład koronacji Przemysła II. Ów władca piastowski ustępując z Krakowa przed naporem Waclawa II, zabrawł ze skarbcza krakowskiego koronę, berło i miecz. Brakujące insygnia: pierścień i jabłko, niezbędne do przeprowadzenia ceremonii zgodnie z ówczesnie obo-

niцької смерті князя під час перебування в Орді. В одному з ключових епізодів князь Михайло, розгніваний поведінкою своїх бояр, що намовляли його уклонитися Ханові, „соима коц свои и верже к нимъ глаголя, приймете славу света сего, ея же вы хочете”¹⁵. У версіях *Повісті...* XV-XVI ст., переписуваних у північно-східній Русі цей „коц” замінювано на вінець, золотий нашійник (гривну) чи інші предмети. У версіях, що з’явилися у південно-західній Русі вже в XIV ст. це поняття замінювалось на „меч”, чи „вінець”¹⁶. Якщо взяти до уваги припущення істориків, що первісна редакція Галицько-Волинського літопису була створена невдовзі після коронації Данила Романовича - у 50-их роках XIII ст., а потім декілька разів редагувалась наприкінці XIII - першій половині XIV ст., а найстарший рукопис літопису походить лише з XV ст.¹⁷, то можна припускати, що між первісним текстом та збереженою дотепер редакцією можуть бути досить значні відмінності.

Відповідаючи на питання, які інсигнії отримав Данило Романович від папи Інокентія IV, корисним може бути звернення до прикладів отримання регалій іншими європейськими династами. Перелік регалій, які використовувались у різні історичні періоди зазнавав значних флюктуацій. У другій половині XIII ст. папа висловлював згоду на коронацію, висилаючи дві найважливіші інсигнії: корону та скіпетр. Це засвідчує, між іншим, повідомлення римованої стирійської хроніки Оттокара, яка описує намагання польського князя Генрика IV Пробуса здобути у папи згоду на королівську коронацію. В результаті його старання увінчались успіхом - посланець, як переказує хроніст „zu Krakau shone liez tragen Zepter unde krone”¹⁸. Якщо ритуал коронації вимагав додаткових інсигній, то їх могли виготовити на місці, як показує, у свою чергу, приклад коронації Пшемисла II. Цей правитель з роду П’ястів, уступаючи Краків під натиском Вацлава II, забрав зі собою з краківської скар-

¹⁵ Софийская I Летопись, ПСРЛ, t. V, s. 185, zob. przypis a.

¹⁶ А. Порпе, *Материалы до dziejów...*, s. 16; N. Soboleva, *Znaki władzy...*, s. 179.

¹⁷ И. Костомаров, *Лекции по русской истории*. Санкт-Петербург 1861, s. 50-51; Н. Дашкевичь, *Княжение Данила Галицкого...*, s. 156; М. Грушевський, *История української літератури*, t. III, s. 142; Л. Черепин, *Летописец Данила Галицкого, Исторические Записки*, Москва 1941, nr 12, s. 241-252; А. Генсьорський, *Галицько-Волинський літопис. Процес складання; редакції і редактори*, Київ 1958, s. 99; тежже, *3 коментаря до Галицько-Волинського літопису (волинські і галицькі грамоти XIII ст.)* [w:] *Историчні джерела та їх використання*, Київ 1969, nr. 4, s. 171-184; О. Prisca, *Introduction, The Old Rus' Kievan and Galician-Volhynian chronicles*, Harvard 1990, s. LIII; М. Котляр, *Галицько-Волинський літопис XIII ст.*, Київ 1993, s. 25-149.

¹⁸ *Ottokars österreichische reimchronik*, Ed. J. Seemüller, [w:] *Monumenta Germaniae Historica Scriptorum*, t. V, bd. I, Hannoverae 1890, s. 287.

wiązującym w Polsce *ordo coronandi*, nakazał wykonać w Wielkopolsce¹⁹.

Jeżeli przyjmiemy, że Daniel Romanowicz uzyskał ze Stolicy Apostolskiej koronę i berło, to nadal wyjaśnienia wymaga pojawienie się w tekście kroniki dwóch określeń odnoszących się do tego samego insygnium władzy. W piśmiennictwie ruskim słowo „wieniec” pojawiało się wielokrotnie. Tylko w kronice halicko-wołyńskiej jest ono wspomniane 10 razy, przede wszystkim w kontekście sakralnym²⁰ (korona cierniowa, korona niebieska, korona męczeńska itp.). Jako insygnium panującego wspomniane jest 8 razy przy okazji wydarzeń związanych z koronacją Daniela Romanowicza²¹. Nie ulega wątpliwości, że pojęcie to pierwotnie oznaczało nakrycie głowy symbolizujące władzę. Natomiast określenie „koruna” niewątpliwie będące kalką łacińskiego zwrotu „corona” nie występuje w tekstach ruskich aż do XIV stulecia, kiedy to zaczyna powoli wypierać słowo wieniec²².

Zastanawia jednak, dlaczego w kronice pojawiła się łacińska nazwa - „korona”. Być może jest to ślad przerezegowania tekstu kroniki w XV stuleciu, kiedy określenie to upowszechniło się na Rusi, choć nie możemy wykluczyć ewentualności, iż słowa „korona” użyto ze względu na łacińską, obcą tradycji ruskiej formę insygnium koronacyjnego. W historiografii przyjął się pogląd, jakoby król Daniel Romanowicz posługiwał się tzw. koroną zamkniętą²³. Najczęściej przedstawiano ją w dość nietypowej formie. Składała się ona z obręczy z kwiatonami oraz wysokiego nakrycia głowy zwieńczonego krzyżykiem. Współczesne rekonstrukcje nadają koronie Daniela wygląd korony zamkniętej z dwoma krzyżującymi się kabłąkami, także zwieńczonymi krzyżem²⁴. Kształt obręczy wspomnianej korony odtworzono na podstawie ikonografii wspomnianej już pieczęci wnuka Daniela, Jerzego I. Na żadnej z zachowanych pieczęci znajdujących się przy dokumentach wystawionych dla Wielkich Mistrzów Zakonnych w latach 1316-1335

бниці корону, скіпетр та меч. Бракуючі інсигнії: перстень та державу, необхідні для проведення церемонії відповідно до прийнятого тоді в Польщі *ordo coronandi*, наказав виготовити у Великопольщі¹⁹.

Якщо ми припустимо, що Данило Романович одержав з Апостольської столиці корону та скіпетр, то надалі пояснення потребує поява в тексті літопису двох означень, які стосуються одного і того ж символу влади. У пам'ятках руської писемності слово „вінець” з'являлося неодноразово. Лише у Галицько-Волинському літописі його використано 10 разів, насамперед, у сакральному контексті²⁰ (терновий вінець, небесний вінець, мученицький вінець та ін.). Як інсигнію володаря його згадано 8 разів в описі подій, пов'язаних з коронацією Данила Романовича²¹. Не підлягає сумніву, що первісно це поняття означало покриття голови, яке символізувало владу. Однак, термін „корона”, що безсумнівно є калькою латинського терміну „corona”, не виступає у руських текстах аж до XIV ст., коли він починає поволі витіснити слово „вінець”²².

Втім, задуматись змушує питання, чому в літописі з'явилася власне латинська назва - „корона”? Можливо, це наслідок перередагування тексту літопису в XV ст., коли це означення вже було поширене на Русі, хоча не можна виключати ймовірності, що слово „корона” використали з огляду на латинську, чужу руській традиції форму коронаційної інсигнії. В історіографії поширений погляд, що король Данило Романович використовував т.зв. замкнену корону²³. Найчастіше її відображали у досить нетиповій формі. Вона складалася з обручів зі шпильями та високого головного убору увінчаного хрестом. Сучасні реконструкції зображають корону Данила у вигляді замкненої корони з двома перехрещеними дугами, також увінчаними хрестом²⁴. Форму обручів згаданої корони відтворено на підставі іконографії вище згаданої печатки внука Данила, Юрія I. На жодній зі збережених печаток, доданих до грамот,

¹⁹ J. Lileyko, *Regalia polskie*, Warszawa 1987, s. 16

²⁰ Ипатьевская летопись, ПСРЛ, т. 2, s. 28 (оповісць о реліквіях які оглядали в Константинополі поствіє князя Олега, wśród których był wieniec - korona cierniowa), s. 56 (wieniec - korona dobroci), s. 71 (korona niebiańska), s. 81 (wieniec - korona faraona), s. 120, 123 (korona wiecznego żywota - opowieść o męczeńskiej śmierci Borysa i Gleba); s. 584 (korona męczeństwa - opowieść o zabójstwie Andrzeja Bogolubskiego), s. 710 (korona wiecznego żywota), s. 808 (wieniec męczeństwa - opowieść o śmierci Michała Czernihowskiego w Ordzie).

²¹ Ibidem, s. 826, 827.

²² Корона - Корона [w:] Словник староукраїнської мови XIV - XV ст., Київ 1977, т. 1, s. 500.

²³ М. Вірний, Доля корони..., s. 41-43; В. Кульницький, Данило Галицький..., О. Головка, Київська Русь..., s. 33-37; В. Полек, Коронація і корона..., s. 47; В. Бадяк, Коронація Данила Галицького..., s. 107-117; Б. Гук, Митра...; та ін.

²⁴ Koronę Daniela Romanowicza zrekonstruowano na podstawie badań Jaroslava Daszkiewicza i Viktora Idzo w 2008 r. Obecnie wystawiana jest na ekspozycjach czasowych w muzeach Ukrainy.

nie znajdujemy korony w formie zamkniętej²⁵. Jest ona przedstawiona w formie obręczy z rozchyłonymi kwiatonami najprawdopodobniej w kształcie lilii. Na wyobrażenia korony Daniela Romanowicza jako zamkniętej wpływ miał powstały w początkach wieku XVIII legenda o koronie-mitrze biskupów przemyskich. Przypuszczano, że insygnium Daniela Romanowicza znalazło się w bliżej nie wyjaśnionych okolicznościach w Przemyślu, gdzie w XVI w. sporządzono z niej mitrę biskupią dla biskupa Antoniego Radziłowskiego²⁶.

Wzoru dla rekonstrukcji korony Romanowicza raczej należy szukać w kręgu kultury łacińskiej, z którym wspomniane insygnium związane było ideowo i artystycznie. W Europie łacińskiej od XII stulecia upowszechnił się pogląd, że tzw. *corona clausa* (korona zamknięta) należy do rzędu insygniów cesarskich. Zasada ta obowiązywała także w następnym stuleciu²⁷. Wprawdzie w XIII w. zwierzchność cesarska nad innymi państwami europejskimi należała już do przeszłości, to jednak w sferze ideologicznej i symbolicznej nadal egzystowała. Zwraca uwagę fakt, że nawet w okresie walki o *Dominium mundi* nadzwyczajną pozycję cesarza podkreślali nie tylko legiści bolońscy ale również kanoniści związani z papieżem jak Huggoccio Pizy, Bernard Compostella czy Joannes Teutonicus²⁸.

Zwłaszcza ten ostatni bardzo stanowczo wykladał teorię imperialną stwierdzając, że cesarz to *princeps mundi et dominus*, zwierzchnik wszystkich królów i narodów. W połowie XIII stulecia pojawiać się zaczęły koncepcje negujące wyjątkową rolę cesarza, które narodziły się w monarchiach pretendujących do roli równorzędnych z Cesarstwem; królestwie Francji, Anglii jak również królestwach Kastylii i Aragonii. Dopiero w XIV w. upowszechniła się jednak doktryna polityczna w myśl której „*rex est imperator in regno suo*” zrywająca zarówno z dominacją cesarską jak i papieską²⁹. Wspomniane koncepcje intelektualistów końca XII-XIII stulecia znalazły swoje odbicie w sfe-

наданих Великим Магістрам Ордену у 1316-1335 роках, не знаходимо корони у замкненій формі²⁵. Там вона представлена у формі обручів з відхиленими шпильями, правдоподібно у формі лилії. На уявлення про корону Данила Романовича як корони замкненої мала вплив легенда про корону-митру перемишльських єпископів, що виникла на початку XVIII ст. Припускали, що інсигнію Данила Романовича знайшли, за ближче не з'ясованих обставин, у Перемишлі, де у XVI ст. вона була перероблена на єпископську митру для єпископа Антонія Радилівського²⁶.

Утім, взірців для реконструкції корони Данила Романовича швидше слід шукати в колі латинської культури з якою згадана інсигнія була пов'язана ідеологічно та художньо. В латинській Європі від XII ст. поширився погляд, що т.зв. *corona clausa* (замкнена корона) належить до ряду імператорських інсигній. Ця засада була також обов'язковою і у наступному столітті²⁷. Насправді у XIII ст. імператорська зверхність над іншими європейськими державами була вже справою минулого, однак у ідеологічній та символічній сферах існувала і надалі. Звертає на себе увагу той факт, що навіть в період боротьби за *Dominium mundi* вийняткове становище імператора підкреслювали не лише болонські легісти, а й також каноніки, пов'язані з папою, такі як Гуго Піци, Бернард Компостелла, чи Ян Тевтон²⁸.

Останній, зокрема, рішуче викладав імперіальну теорію, стверджуючи, що імператор - це *princeps mundi et dominus*, зверхник усіх королів та народів. У середині XIII ст. почали з'являтися концепції, котрі заперечували вийняткову роль імператора. Вони зародились у монархіях, що претендували на роль однакову з Імперією: королівстві Франції, Англії та королівствах Кастилії і Арагонії. Лише у XIV ст. набула поширення політична доктрина, згідно з якою „*rex est imperator in regno suo*”, що остаточно розривала як з імператорською, так і папською домінацією²⁹. Згадані концепції інтелектуалів

²⁵ Zob. Н. Карамзин, История государства..., s. 292; А. Лаппо-Данилевский, Печати последних галичско-владимирских князей..., s. 241-252; F. Piekosiński, Pieczęcie polskie wieków średnich, przy współudziale E. Diehla, Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce, Kraków 1900, t. VI, s. 309; tab. I, IV-VII, IX; О. Купчинський, Акти та документи..., s. 148, tab. 10.

²⁶ Г. Лакота, Про вивезення і поворот перемишльської митри Данила, *Нова Зоря*, 1928, 9 січня; І. Хома, До історії королівської корони Данила, *Християнський голос*, 1953, 30 серпня; В. Бадяк, Коронація Данила Галицького..., с. 107-117.

²⁷ P. E. Schramm, Herrschaftszeichen und Staatssymbolik..., T. I, s. 68-97; T. Lileyko, Regalia polskie, Warszawa 1987, s. 67; A. Gieysztor, „Non habemus nisi regem” Korona zamknięta królów polskich w końcu XV wieku i w wieku XVI [w:] Muzeum i twórca. Studia z historii sztuki i kultury ku czci prof. dr Stanisława Lorentza, Warszawa 1969, s. 277-292.

²⁸ J. Baszkiewicz, Państwo suwerenne w feudalnej doktrynie politycznej do początku XIV w., s. 142.

²⁹ Ibidem.

rze symboliki władzy. Różnice między władzą cesarską a królewską podkreślano odmiennością insygniów. Jak poświadczają obserwacje największego znawcy regaliów europejskich P. E. Schramma, a także jego następców, w XIII stuleciu korony królewskie przybierały najczęściej formę obręczy zwieńczonej czterema kwiatonami o kształcie stylizowanej lilii³⁰. Wyobrażenia tego typu regaliów znajdziemy w ówczesnych wytworach sztuki iluminatorskiej, snycerskiej, rzeźbiarskiej. Przykładem mogą być tu przedstawienia koron czeskich: Przemysła Ottokara I w kościele św. Wita w Pradze, Wacława II w kodeksie Manesse³¹ i jego majestatycznej pieczęci. W gotyckiej koronie otwartej w XIII-XIV stuleciu przedstawieni byli również królowie Anglii³² oraz Alfons X król Kastylii na miniaturach z jego książki o grach (1283)³³.

Proces przekształcania się korony otwartej w zamkniętą w różnych monarchiach przebiegał etapami i dzisiaj często trudno jest uchwycić, w którym momencie *corona aperta* zmieniła się w *corona clausa*. W Europie Środkowej takie zmiany możemy dostrzec na przykładzie Korony św. Stefana, która w znanej nam dzisiaj formie funkcjonowała prawdopodobnie od pierwszej połowy XIII w.³⁴, jak również korony czeskiej św. Wacława, która w formie zamkniętej pojawiła się w XIV stuleciu za panowania Karola Luksemburskiego³⁵. Najlepiej rozpoznane są przemiany tego insygnium na przykładzie Francji i Anglii, gdzie zamknięcie koron nastąpiło w XV stuleciu³⁶. W Polsce korona zamknięta funkcjonowała dopiero od początku XVI w. (Zygmunt Stary)³⁷.

Biorąc pod uwagę powyższe spostrzeżenia możemy domniemywać, że korona Daniela Romanowicza był podobna do używanych w XIII stuleciu wczesnogotyckich form tego insygnium. Za liliową jej stylizacją przemawia nie tylko „ówczesna moda”, co raczej ideowa wymowa tego typu dekoracji. Lilia była nie tylko symbolem panowania, cnót królewskich: mądrości i pobożności, lecz przede wszystkim

kinca XII-XIII stulecie znalazli swoje відображення й у сфері символіки влади. Різниці між імператорською та королівською владою підкреслювалися за допомогою інсигній. Як свідчать дослідження відомого експерта з європейських регалій П.Е. Шрамма та його послідовників, у XIII ст. королівські корони найчастіше мали форму обручів увінчаних чотирма шпильми у формі стилізованих лілій³⁰. Зображення регалій цього типу знаходимо у тогочасних утворах мініюристів та різьбярів. Прикладом можуть бути зображення чеських корон Пшемисла Оттокара I у костелі Св. Віта в Празі, Вацлава II у манеському кодексі³¹ та його маєстатичної печатки. З відкритою готичною короною на голові у XIII-XIV століттях також були зображені королі Англії³² та Альфонс X король Кастилії на мініатюрах з його книги про ігри (1283)³³.

Процес перетворення відкритої корони у замкнену у різних монархіях протікав етапами і сьогодні досить складно віднотувати момент, коли корона *aperta* змінилася на корону *clausa*. У Центральній Європі такі зміни можна зауважити на прикладі корони Св. Стефана, яка у відомій на сьогодні формі функціонувала ймовірно від першої половини XIII ст.³⁴, а також чеської корони Св. Вацлава, що у замкненій формі з'явилася у XIV ст. за правління Карла Люксембурзького³⁵. Найкраще досліджені зміни цієї інсигнії на прикладі Франції та Англії, де замкнення корон відбулось у XV ст.³⁶ У Польщі замкнена корона функціонувала лише з початку XVI ст. (Зигмунт I Старий)³⁷.

Беручи до уваги наведені вище спостереження, можна припускати, що корона Данила Романовича за своєю формою була подібною до використовуваних у XIII ст. ранньоготичних варіантів цієї інсигнії. На користь її лیلیної стилізації промовляє не лише „тогочасна мода”, а, насамперед, ідеологічна вимова декорації цього типу. Лілія була не лише символом володарювання та королівських чеснот: муд-

³⁰ P. E. Schramm, *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik...*, s. 440-442.

³¹ Codex Manesse. Die grosse Heidelberger Liederhandschrift. Faksimile des Codex palatines germanicus aus der Universitätsbibliothek Heidelberg, ed. von Walter Koschorreck und Wilfried Werner, Frankfurt 1975-81, f. 10R.

³² J. Steane, *The Archeology of the Medieval English Monarchy*, London - New York 1993, s. 22-33.

³³ Garcia Morencos - Pilas, *Libro de Ajedrez, Dados y Tables de Alfons X el Sebio*, Madrid 1977, folio IR, 48R, 54V, 76R.

³⁴ J. Deer, *Mittelalterliche Frauenkronen in Ost und West...*, s. 428, przyp. 4.; E. Kovacs, Z. Lovag, *The Hungarian Crown and Other Regalia*, s. 18-57.

³⁵ J. Cibulka, *Korunovační klenoty království českého*, Praha 1969, s. 54.

³⁶ A. Gieysztor, „Non habemus nisi regem” Korona zamknięta królów polskich w końcu XV wieku I w wieku XVI [w:] Muzeum i twórca. Studia z historii sztuki i kultury ku czci prof. dr Stanisława Lorenza, Warszawa 1969, s. 277-292.

³⁷ Ibidem.

oznaczała powierzenie panującego opiece boskiej³⁸. W przypadku władcy ruskiego taka symbolika miała szczególne znaczenie. Akcentowała poddanie księstwa halicko-włodzimierskiego opiece św. Piotra. Warto podkreślić, że zarówno na Zachodzie, podobnie jak w Bizancjum, tytuły królewskie bynajmniej nie wykluczały zależności, lecz wręcz przeciwnie, w ówczesnym systemie politycznym, ściśle wiązały z dysponentem tytułu królewskiego.

Podsumowując powyższe rozważania możemy przypuszczać, że w roku 1253 Daniel Romanowicz otrzymał ze Stolicy Apostolskiej dwa insygnia koronacyjne: berło oraz koronę, która odpowiadała formie powszechnie stosowanym wówczas w kręgu łacińskim koronom otwartym. Na Rusi znajdującej się pod wpływem kultury bizantyjskiej, łacińskie regalia zwracały uwagę swą odmiennością i być może z tego powodu określenie „koruna” pojawiło się na kartach latopisu.

Losy regaliów królewskich Daniela Romanowicza nie są znane. Możemy jedynie domniemywać, że właśnie o insygniach koronacyjnych księcia halicko-wołyńskiego mówią zapisy dwu Roczników polskich: Trzaski i Małopolskiego. Podają one, że podczas wyprawy na Ruś w roku 1340 Kazimierz Wielki wywiózł ze skarbcza książęcego we Lwowie „duo preciosissima dyadema et una tunica valde preciosa necnon et stella auro et gemminis adornata”³⁹. Czy wśród owych *duo preciosissima dyadema* znajdowała się Korona Daniela? Pojęcie *dyadema*, jakim określono wywiezione przez Kazimierza Wielkiego insygnia może sugerować taką ewentualność. Termin *dyadema* używany był niemal do końca XII w. jako synonim słowa *corona* lub określenia *cirkus*. Pewne uporządkowanie w terminologii insygniów wprowadził dopiero Petrus Comestor, uczeń i następca Petrusa Lombardusa, kanclerz Katedry Notre-Dame. Upowszechnił on wymyśloną zresztą etymologię słowa *dyadema*, jakoby pochodzącą od terminu *dya* czyli podwójne. Ponieważ diadem miał dwa równe ranty termin ten przypisano do tego typu insygnium⁴⁰. Prześledzenie terminologii regaliów wzmiankowanych w dziejopisarstwie polskim z interesującego nas okresu, ze względu na nieliczny materiał źródłowy, nie daje nam pewności jakiego rodzaju insygnia władzy wywiezione zostały ze Lwowa. Rocznik Małopolski wspominając o rega-

rości i pobożności, a i, przedusim, oznaczała wruczenia panującego pod bożu opiku³⁸. У випадку руського правителя така символіка мала особливе значення. Вона акцентувала відання Галицько-Волинського князівства під опіку Св. Петра. Слід пікреслити, що так само як на Заході, подібним чином і у Візантії королівські титули, принаймні, не виключали залежності, а навпаки у тогочасній політичній системі пов'язували з диспонентом королівського титулу.

Підсумовуючи вище наведене, можна припустити, що 1253р. Данило Романович отримав з Апостольської столиці дві коронаційні інсигнії: скіпетр та корону, що за формою була подібна до використовуваних тоді у колі латинської культури відкритим коронам. На Русі, що перебувала під впливом візантійської культури, латинські регалії звертали на себе увагу своєю відмінністю і, можливо, саме через це окреслення „коруна” з'явилося на сторінках літопису.

Доля королівських регалій Данила Романовича залишається незнаною. Можна лише припускати, що це власне про коронаційні інсигнії галицько-волинського князя розповідають записи двох польських хронік: Траски та Малопольської. Вони розповідають, що в ході виправи на Русь 1340 р. Казимир Великий вивіз з княжої скарбниці у Львові „duo preciosissima dyadema et una tunica valde preciosa necnon et stella auro et gemminis adornata”³⁹. Чи серед цих *duo preciosissima dyadema* була корона Данила? Поняття діадема, яким окреслено вивезені Казимиром Великим інсигнії, нашою думкою про можливість цього. Термін *dyadema* був у вжитку майже до кінця XII ст. як синонім до слова *corona*, чи означення *cirkus*. Певне упорядкування в термінології інсигній впровадив лише Петро Коместор, учень та наступник Петра Ломбардійця, канцлер собору Нотр-Дам. Він значно посприяв поширенню насправді вигаданої етимології слова *dyadema*, яка буцім-то походила від терміну *dya*, тобто подвійний. Оскільки діадема мала дві рівні боки, цей термін і був приписаний до цього типу інсигній⁴⁰. Дослідження термінології регалій, згадуваних у польській історіографії періоду, що нас цікавить, з огляду на обмежений джерельний матеріал не дає нам певності якого роду інсигнії влади вивезено зі Львова. Хроніка Малопольська згадує про

³⁸ P. E. Schramm, *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik...*, s. 413-414.

³⁹ Rocznik Traski, [w:] *Monumenta Poloniae Historica* (dalej MPH), t. II, ed. A. Bielowski, Warszawa 1961, s. 860; Rocznik Małopolski, MPH, t. III, s. 199; O. Balzer, *Skarbiec i Archiwum koronne w dobie przedjagiellońskiej*, Lwów 1917, s. 556-557.

⁴⁰ Will-Erich Peuckert, *Vom Kronenbrauch des Mittelalters*, [w:] *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik...*, t. III, s. 912-913.

liach Władysława Łokietka, wymienia koronę⁴¹, zaś terminem *diadema* określa wywiezione ze Lwowa insygnia⁴². Podobnie w *Kronice Janka z Czarnkowa* korona Kazimierza Wielkiego określana jest mianem *diadema regalis*⁴³, zaś opisując regalia Ludwika Węgierskiego używa terminu *corona*⁴⁴. Jeżeli przyjmujemy, że w roku 1340 wywieziono diademy, to o ich wyglądzie możemy przekonać się na podstawie znalezisk archeologicznych, np. fragmentu diademu znalezioneego we wsi Sachanowka niedaleko Kaniowa lub diademu odkrytego w 1889 r. w Kijowie. Diademy te, czerpiące wzory z Bizancjum, wykonywane były w lokalnych ruskich warsztatach, na co wskazują wadliwe naśladownictwa greckich inskrypcji⁴⁵. Wprawdzie diademy te wiązane są z XII stuleciem, ale zapewne wchodziły one w skład insygniów książęcych i w stuleciu następnym. Zwraca uwagę fakt, że z XIII stulecia zachowały się w zbiorach polskich 3 diademy: dwa złote należące prawdopodobnie do Bolesława Wstydlwego i jego żony błogosławionej Kingi i jeden pozłacany, łączony z osobą Konrada Mazowieckiego. Historycy sztuki nie są zgodni co do proveniencji artystycznej wspomnianych insygniów. Wśród wielu poglądów pojawia się także przypuszczenie o ich ruskim pochodzeniu, bez wątpliwości zaś te wytwory sztuki złotniczej noszą wyraźne cechy bizantyjskie⁴⁶.

Przekazy Rocznika Traski i Małopolskiego dotyczące wspomnianych diademów, własnymi domysłami wzbogacił Jan Długosz. Nie miał on wątpliwości, że Kazimierz Wielki wywiózł ze Lwowa drogocenne diademy wysadzone drogimi kamieniami i perłami wielkiej ceny⁴⁷. Późniejsi kronikarze ów Długoszowy opis regaliów południoworuskich przejęli niemal w całości⁴⁸. Niepewne losy korony Daniela Romanowicza, rozpały w wiekach późniejszych wyobrażnię kolejnych miłośników historii, dając

regalii Władysława Łokietka, говорить про корону⁴¹, однак терміном *diadema* окреслює вивезені зі Львова інсигнії⁴². Подібним чином у *Хроніці Яна з Чарнкова* корону Казимира Великого окреслено терміном *diadema regalis*⁴³, однак в описі регалій Людвіка Угорського ужито терміну *corona*⁴⁴. Якщо припустимо, що 1340 р. вивезено діадемами, то про їхній вигляд можемо дізнатись з даних археологічних досліджень, наприклад, з фрагменту діадемами знайденого у с. Саханівка поблизу Канева, чи діадемами відкритої 1889 р. в Києві. Ці діадемами, що взорувались на візантійських зразках, виконувались у місцевих руських майстернях, на що вказує наслідування грецьких написів, зроблене з помилками⁴⁵. Справді, ці діадемами походять з XII ст., однак напевно входили до складу княжих інсигній й у наступному столітті. Звертає на себе увагу факт, що з XIII ст. збереглися у польських зборах 3 діадемами: дві золоті, що правдоподібно належали Боле-славові Встидливолму та його дружині блаженній Кінзі, та один, який пов'язують з особою Конрада Мазовецького. Історики мистецтва не мають спільної думки з приводу походження цих інсигній. Серед багатьох версій висловлюється також припущення про їх руське походження. Безсумнівим є те, що ці золотарські витвори мають виразні візантійські риси⁴⁶.

Перекази Хронік Траски та Малопольскої про згадані діадемами своїми домислами збагатив Ян Длугош. Він не сумнівався, що Казимир Великий вивіз зі Львова дорогоцінні діадемами, обсіпані дорогим камінням та перлами значної вартості⁴⁷. Пізніші хроністи цей переказ Длугоша про південноруські регалії запозичили майже в повному обсязі⁴⁸. Незнана доля корони Данила Романовича розпалювала у наступних століттях уяву усе нових і нових любителів історії, створюючи підставу для

⁴¹ Rocznik Małopolski, MPH, t. III, s. 191.

⁴² Ibidem, s. 199.

⁴³ MPH, t. II, s. 644.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ J. Deer, *Mittelalterliche Frauenkronen in Ost und West...*, s. 437-440; P. P. Toločko, *Pro prinalęznost i funkcji diademov i barm na drevnej Rusi [w:] Archeologia*, 1963, t. 15.

⁴⁶ Na przykład L. Kuraś uważał, że trzy korony należały do córek króla węgierskiego Beli IV, czyli Kingi, żony Bolesława Wstydlwego, Jolenty żony Henryka Pobożnego i Konstancji żony Lwa Daniłowicza. Pod wpływem rozpowszechnionych wówczas idei franciszkańskich królowny jako „oblubienice Chrystusa przekazały do kościołów swoje korony jako wotum. (Das Kronnenkreuz im Krakauer Domschatz”, „Elonger beitrage zur Sprach - und Kunstwissenschaft, t. 13, Nurenburg 1963, s. 45-47).

⁴⁷ Joannis Długossi, *Annales seu Cricae Incliti Regni Poloniae, libri IX, Varsaviae 1978*, s. 216. Długosz, podobnie jak jego poprzednicy, używał wymiennie określeń diadem i korona.

⁴⁸ *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*, wydana z roku 1582, t. II, Warszawa 1846, s. 20; *Kronika Polska Marcina Kromera, biskupa warmińskiego, ksiąg XXX*, przekł. Marcin z Błazowa Błazyński, Kraków 1611, Sanok 1857, s. 604.

asumpt do powstania legendy o tym wyjątkowym w dziejach Rusi południowo-zachodniej insygnium władzy, będącym symbolem potęgi i niezależności księstwa halicko-wołyńskiego.

появи легенди про цювийняткову в історії південно-західної Русі інсигнію влади, що була символом потуги та незалежності Галицько-Волинського князівства.

Переклав Олександр Баран

Mariusz Bartnicki

Matter of king's Daniel of Galicia crown jewels.

Summary

In winter 1253 in the town of Drohiczyn, in the presence of pope's legate Opizo and the officials from the Duchy of Galicia-Volhynia a crowning of Daniel Romanowicz took place. That event was a conclusion of more than eight years of diplomatic contacts between Holy See and the Duchy of Galicia-Volhynia. Undoubtedly, the crowning was well known through Christian world as it was reported in many chronicles of that time. However, many significant questions remain unanswered.

The present article refers to the questions of crown jewels of Daniel Romanowicz. The first issue is what exactly was included in the said jewels. Secondly, what was their form, and how they actually looked like. The author indicates that Daniel Romanowicz received from Holy See a sceptre and a crown which resembled those used in that time in the west. In that time Rus was under influence of the Byzantine culture. The dissimilarity of form could have caused referring to it as "kuruna" in Rus chronicles. In the next part of the article the author refers to what might have happened to the crown jewels, which attracted the attention of both researchers and enthusiasts of history.

